

ματικό ποσό σε διαταγή του αγοραστή. Ο όρος προέρχεται από τον γερμανικό όρο *Girant* που σημαίνει οπισθογράφος. (σημ.: οπισθογράφος.)

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσσιον 1817, σ. 105.

δαίμονες: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] κατά τον ορισμό του Απουλίου είναι ζώα λογικά, αερώδη, αμετάβλητα-αιώνια, των παθών του νοός ένοχα. Κατά τον ορισμό του Αμελίου ο δαίμων είναι θεός πλανητικός, τον υπό της σελήνης κύκλον διάγων. Κατά τον ορισμό του Πρόκλου ο δαίμων είναι ουσία και φύσις ενδιάμεσος μεταξύ Θεού και ανθρώπων. Κατά τον ορισμό του Χαλκιδίου ο δαίμων είναι ζώο λογικό αθάνατο, των παθών του νοός ένοχο, με αιθέριο σώμα. Κατά τον Γρηγόριο το Θεολόγο οι δαίμονες είναι οι εκτραπέντες του καλού. Ο Εωσφόρος είναι ο ευρετής και προστάτης του δυσειδούς σκότους. Κατά τον ορισμό του Θεοδώρου δαίμων είναι ο σατανάς, ο αποστάτης και διάβολος, ο οποίος συκοφαντεί το Θεό στους ανθρώπους και αυτούς τους ίδιους τους ανθρώπους στρέφει τον ένα κατά του άλλου, δημιουργώντας μεταξύ τους διαμάχη και έριδα, μεταστρέφοντας τη γνώμη τους από τα καλύτερα στα χειρότερα.

ΠΗΓΗ: Βλάχου Γερασίμου, *Αρμονία οριστική των όντων...*, Βενετία 1661, σ. 31-33.

δακτύλος κυβικός: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] κύβος ενός δακτύλου πλάτους, ενός δακτύλου μήκος, ενός δακτύλου ύψους.

ΠΗΓΗ: Κανέλου Στεφάνου, *Φυσική Δημώδης εις Παύσιν της Δεισιδαιμονίας...*, Βενετία 1810, σ. 112.

δάνειον ναυτικόν: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] γερμανιστί λέγεται *Bodemerey*, το οποίον κατά την ετυμολογίαν σημαίνει δάνειον επί το έδαφος και κατ' επέκταση επί την τιμήν του πλοίου. *Ημείς το λέγομεν κοινώς ταξειδιάτικον.* [Ο όρος δηλώνει τον γερμανικό Bodmerei, που σημαίνει δάνειον επί υποθήκη πλοίου, ναυτοδάνειον.] Πολλοί άνθρωποι στη Μεσόγειο και στη Μαύρη Θάλασσα αντιμετωπίζουν τη χόρηγηση τέτοιων δανείων ως κύρια ασχολία και απολαμβάνουν μεγάλα κέρδη, επειδή κανείς πολιτικός νόμος δεν τους απαγορεύει να ζητούν υπέρογκους τόκους. Το μεταξύ του λαμβάνοντος και του δίδοντος το ναυτικό δάνειο εκδιδόμενο συμφωνητικό ονομάζεται *συμφωνητικόν του ναυτικού δανείου* ή όπως παλαιά οι Έλληνες το έλεγαν *συγγραφή ναυτική*. Σώζεται μάλιστα ένα τέτοιο συμφωνητικό στον προς την Λακρίτου παραγραφή λόγο του Δημοσθένους. (σημ.: ναυτοδάνειο.)

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσσιον 1817, σ. 163-164.

Δανία, Δανιμάρκα: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] χώρα με ψυχρό αλλά υγιεινό αέρα, γη νομαδική,

ιπποτρόφο, βοοτρόφο, πλήρης θηρασίων ζώων και ελάφων, μικροπρεπής εν τη εμπορία, προάγεσθαι ήρξατο επί το ευπωρότερον. Η διοίκησή της μοναρχική. Οι κάτοικοι ακολουθούν τη διδασκαλία του Λουθήρου και έχουν ανεξιθρησκεία. Πόλεις σημαντικές το Κοππενάγουε ή Αφνία ή Κοδανία (Κοπενχάγη), το Άλβουργον (Albourg), το Βίβουργον (Wibourg), η Ρίπα (Ripen).

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Γεωγραφίας...*, Βιέννη 1804, σ. 161-167.

δαφνοκέρασος (η): [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] ανήκει στα φαρμακερά φυτά. Είναι θάμνος δενδρώδης, έχει ύψος 5-6 πήχεων και ωραία αιθαλή στιλπνά και δαφνοειδή φύλλα, άνθη λευκά και ευώδη, καρπούς μελανογάλανους, βολώδεις και παραπλήσιους με κεράσια. Φυτρώνει άγρια κοντά στους αιγιαλούς της Μαύρης Θάλασσας και στη Συρία, ευδοκμεί όμως και στους εύκρατους τόπους της Μεσηβρινής Γερμανίας. Ο καρπός της είναι άβρωτος με σκληρό πυρήνα, τα άνθη της και τα πράσινα φύλλα της έχουν ποιότητα τερπνή και παραπλήσια με αυτή της πικρής αμυγδαλής. Είναι όμως δηλητηριώδη και επομένως πολύ επικίνδυνα. Λίγες σταγόνες του εξ αυτού διασταλαζομένου ελαίου ή νερού θανατώνουν σε λίγα μόνο λεπτά ανθρώπους και ζώα. (δαφνοκερασιά, ροδοδάφνη).

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 8, Βιέννη 1812, σ. 1-2.

δεισιδαιμονία ή ψευδοπιστία: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η σφαλερή και ψευδής πίστη. Τέτοια είναι η πίστη σε δαίμονες, στον ήχο των αλυσίδων ως ήχο φαντασμάτων, η πίστη στη μαγεία, σε ψευδείς ιατρικές (μεθόδους). Με τις πίστεις αυτές ο νους του ανθρώπου τυφλώνεται, η καρδιά του γεμίζει φόβο ή άλογη ελπίδα και ο άνθρωπος απομακρύνεται από το Θεό.

ΠΗΓΗ: Κανέλου Στεφάνου, *Φυσική Δημώδης εις Παύσιν της Δεισιδαιμονίας...*, Βενετία 1810, σ. 8

δεκαδικά: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] αριθμητές κλασμάτων των οποίων οι διαδοχικοί παρονομαστές είναι δεκαπλάσιοι μεταξύ τους.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Α', Μόσχα 1798, σ. 282.

διαβίτης αναλογικός: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] το πρώτον και κυριώτερον μέρος μιας Μαθηματικής Δήκης (κασετίνας με μαθηματικά όργανα). Σχηματίζεται από δύο ορειχάλκινους κανόνες, που είναι μεταξύ τους ενωμένοι έτσι ώστε να μπορούν να ανοίγουν και να κλείνουν σύμφωνα με τις ανάγκες του χρήστη. Πάνω στους κανόνες είναι χαραγμένες ευθείες γραμμές ή κλίμακες, που συντρέχουν στο σημείο ένω-

σης των κανόνων και έχουν διάφορες χρήσεις. Στον ένα κανόνα είναι σημειωμένες οι κλίμακες των χορδών και στον άλλο οι κλίμακες των ίσων μερών.

ΠΗΓΗ: Ρώμπαππα Θεοδοσίου, *Μαθήματα της Ναυτικής Επιστήμης...*, τόμ. Β', Βονωνία της Ιταλίας 1806, σ. 218-219.

διαίρεση πολιτική της γης: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] η γη διαιρείται σε 4 καθολικά μέρη: Ευρώπη, Ασία, Αφρική, Αμερική. Τα δύο πρώτα βρίσκονται και στα δύο ημισφαίρια και ονομάζονται Παλαιός Κόσμος, και το τέταρτο στο άλλο και ονομάζεται Νέος Κόσμος. Υπάρχουν και άλλοι τόποι άγνωστοι μέχρι τώρα, οι περί τον Αρκτικό και Ανταρκτικό Πόλο και οι προς τον Ισημερινό και οι νήσοι προς τη θάλασσα του Σουνδίου. (νησιωτική Νοτιοανατολική Ασία) Σημαντικές εδώ είναι οι νήσοι Σουμάτρα, Βόρνεο, Ιάβα, Μικρές Σούνδες.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Γεωγραφίας...*, Βιέννη 1804, σ. 64-65.

διαίρεση της γης κατά Μιττερβάχερ: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] σύμφωνα με αυτή, η γη περιέχει: α) όρη ακέραια ή κεφαλαιώδη, αλληλένδετα, χωρίς ορατά παράλληλα στρώματα, β) απλά στρώματα, μεσόβουνοι, περιέχοντα παράλληλα στρώματα, το καθένα από τα οποία αποτελείται από κάποια ύλη, γ) σύνθετα στρωτά, πρόβουνοι, ή οριζοντιόστρωτα, σύνθετα εκ παραλλήλων στρωμάτων και έκαστον εκ διαφορετικών υλών, δ) ανάμιγδα, εκ μερών μοναδικών, συνεχομένων ανωμάλως και πολυτρόπως και ε) ηφαίστεια.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μ., Κ., *Εισαγωγή Γενική της Γεωγραφίας...*, τόμ. Β', Βιέννη 1816, σ. 23.

διαίρεση της γης Φοϊκτου του ορυκτολόγου: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] σύμφωνα με αυτή, η γη περιέχει όρη πρωτογενή, δευτερογενή, ηφαίστεια και τριτογενή.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μ., Κ., *Εισαγωγή Γενική της Γεωγραφίας...*, τόμ. Β', Βιέννη 1816, σ. 8-23.

διαίρεση φυσική της γης: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] η γη καλύπτεται από γη και ύδωρ. Διαιρείται η γη σε ηπειρούς, νήσους, ισθμούς, χερσονήσους, ακρωτήρια, όρη, βουνά, αιγιαλούς. Το ύδωρ διαιρείται σε θάλασσες, πορθμούς, κόλπους, λιμένες, λίμνες, ποταμούς, ρύακες.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Γεωγραφίας...*, Βιέννη 1804, σ. 62-63.

διαίρεσις αριθμητική: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] η εύρεση του πηλίκου του λόγου δύο αριθμών. Είναι δηλαδή ο αριθμός που παριστά πόσες φορές ο ελάττων (παρονομαστής) χωρά (καταμετρεί τον μείζονα) στον μείζονα (αριθμητή). Λέγεται ο ελάττων δι-

αιρέτης, ο μείζων διαιρούμενος, ο δε παραγόμενος δια της διαιρέσεως πηλικότης ή πηλικον.

ΠΗΓΗ: Κοσμά, Μπαλάνου Βασιλοπούλου, Έκθεσις συνοπτική αριθμητικής, αλγεβρας και χρονολογίας, Βιέννη 1798, σ. 18.

διαίρεσις αστερισμών: [ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ] διαιρούνται σε Βόρειους, Ζωδιακούς και Νότιους. Τους Βόρειους αστερισμούς χάριν ευκολότερης απομνημόνευσης περιέλαβε ο Αυσόνιος στα εξής έπη. *Εν τοις του βορείου τρις επτά αστερισμοί στίλβουσιν. Αρκτούρος, Δράκων, Βωώτης, εν ταυτώ Στέφανοστε ενγόνασι. Συν τούτοις και Λύρα, Όρις, Κηφεύστε και Κασσιόπεια. Ηνίοχος, Περσεύς, Δελτωτόν, και Ανδρομέδη. Πήγασος, Δελφίν, και Οϊστός, συν Λετώ Ηρακλείτε. Τα δε δώδεκα ζώδια με αυτήν την τάξη απαριθμούνται: Κριός, Ταύρος Δίδυμοι, Καρκίνος, Λέων, Παρθένος, Ζυγός και Σκορπιός, Τοξότης, Αιγόκερος, Υδροχόος και Ιχθύες. Τα νότια είναι τα εξής: Τρις πέντε σημεία περιελίσσονται εν τω νότω. Το Κήτος και Ηριδανός, Λαγώς και Ομβρώδης, Ωρίων. Σείριος και Προκύων, Αργώ, Ύδρα τε και Κρατήρ, Κόραξ, Κένταυρος, Λύκος, Βωμός Στέφανόστε Ιχθύστε.*

ΠΗΓΗ: Ζαβείρα Γεωργίου του Σιατιστέως, Μέθοδος Αστρογνώσιας..., Πέστη της Ουγγαρίας 1815, σ. 6-7.

διαίρεσις σωμάτων: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η φύση και η τέχνη δεν διαιρούν τα σώματα επ' άπειρον, αλλά μέχρι κάποιους διαιρούμενους όρους.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συνερανισθέντα, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 23.

διαμαρτυρία: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] στην ορολογία των συναλλαγματικών το έγγραφο με το οποίο αποδεικνύεται από κάποιο δημόσιο και για το σκοπό αυτό διορισμένο πρόσωπο, ότι ο εγκαλούμενος προς πληρωμή (ο *συρόμενος*) δεν δέχτηκε την συναλλαγματική (καμπιάλα) ή αν και τη δέχτηκε δεν την πλήρωσε.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, Διδασκαλία Εντελής συστηματική..., Ιάσσιον 1817, σ. 124.

διαμόνιον: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η ιδιότητα των ψυχικών δυνάμεων, δια της οποίας αναφαινόνται στον άνθρωπο ενεργές αυτές καθ' αυτές και γενετικές αρχές νέων πραγμάτων. Η ιδιότητα αυτή χαρακτηρίζει τους δαιμόνιους και περίφημους τεχνίτες, επειδή η φύση χαρίζει σ' αυτούς τον αισθηματικό κανόνα της τέχνης τους. Οι αρχικές δυνάμεις της ψυχής φαίνονται δια της πείρας σε μερικά πρόσωπα με κάθε είδους παραλλαγές. Κάποιες από αυτές φαίνονται και στην τρυφερότατη ηλικία και κάτω από τις αυτές περιστάσεις, όπως γένος, αγωγή, τύχη, κ.λπ. σε άλλους αν-

θρώπους υπάρχουν και από άλλους λείπουν. Τέτοιες λοιπόν ψυχικές καταστάσεις δεν μπορούν να εκληφθούν ούτε ως αρχικές, διότι έπρεπε να τις έχουν όλοι οι άνθρωποι χωρίς εξαίρεση, ούτε επίκτητες, αλλά έμφυτες. Από όλες αυτές τις ψυχικές διαθέσεις ή δεξιότητες προκύπτει αυτό που οι Ευρωπαίοι ονομάζουν *Genie* και που εμείς μπορούμε να ονομάσουμε *Δαιμόνιο*, επειδή, σ' αυτόν που το έχει, φαίνεται να ανοικεί κάποιο υψηλότερο πνεύμα, όμοιο με το δαιμόνιο του Σωκράτους, που τον βοηθάει να διευθύνει και να διεξάγει τις πράξεις του. Το δαιμόνιο δεν είναι ποτέ παθητικό αλλά ενεργητικό και δίνει στις πράξεις του ανθρώπου μεγάλη ενέργεια, ώστε να παράγει ελεύθερα εκεί που άλλοι, όσο και αν προσπαθήσουν, δεν το κατορθώνουν. Το δαιμόνιο, όπως όλα τα αρχικά, είναι ανεμνήνευτο. Η εξήγησή του από τις φυσικές αρχές — π.χ. από την ερεθισιμότητα του νευρικού συστήματος ή κατά την κρανιοσκόπια του Γαλλίου (*Gall*) από το μέγεθος του κρανίου και κάποιων άλλων μερών, τα οποία είναι ίσως οι οργανικές προϋποθέσεις κάποιων ψυχικών ενεργειών ώστε δι' αυτών μπορεί να φανεί μεγαλύτερη επίταση και ισχύς στις ενέργειες αυτές— δεν ερμηνεύει τίποτε. Μπορούμε να παραβάλουμε το δαιμόνιο με την ηλεκτρική ύλη, λέγοντας ότι όπως αυτή φαίνεται σε κάποια σώματα, έτσι και εκείνο φαίνεται σε κάποια πνεύματα. Κάποιοι θεωρούν ότι το *Genie*, ταυτίζεται με το *Talent* (ταλέντο). Όμως ο όρος *Talent* από τον ελληνικό όρο *τάλαντον* είναι λέξη μεταφορική, σημαίνουσα εξαιρετο χάρισμα, με το οποίο η φύση στολίζει κάποιον άνθρωπο. Πιθανόν η σημασία της μεταφέρθηκε από το *ευαγγελικό τάλαντον*. Το *τάλαντο* είναι δαιμόνιο, εάν φανερώνεται με μεγάλη και χωριστή γονιμότητα ή ευφυία, εάν φαίνεται με μεγάλη αντιληπτική δύναμη. Το *τάλαντο* λοιπόν είναι γένος, το δαιμόνιο είναι είδος. Και επομένως το *μεν* δαιμόνιο είναι και *τάλαντο*, το *δε* *τάλαντο* δεν είναι και δαιμόνιο. Το δαιμόνιο δεν περιορίζεται σε μία μόνο ψυχική δύναμη αλλά μπορεί να εξαπλωθεί σε όλες, όπου είναι δυνατή η γονιμότητα κάθε είδους ανθρωπίνων έργων. Γι' αυτό διαιρείται σε καθολικό και μερικό. Αλλά το αν υπάρχει άνθρωπος με καθολικό δαιμόνιο, είναι ένα ζήτημα που δύσκολα μπορεί να επιλυθεί. Η πείρα τουλάχιστον δεν μας έδωσε ακόμη τέτοιο παράδειγμα. Φαίνεται όμως ότι ο φυσικός περιορισμός του ανθρωπίνου πνεύματος μόνο μερικό δαιμόνιο επιδέχεται. Κάποιοι χαρακτήρισαν τον Λεϊβνίτιο ως καθολικό δαιμόνιο, αλλά το όνομα στρέφεται μόνο στις επιστήμες, διότι ως προς τις Καλές Τέχνες ο Λεβνίτιος δεν έχει τίποτε να επιδείξει. Είναι προσφύεστερο να διακρίνεται το δαιμόνιο σε: α) επιστημονικό, δηλαδή παρατηρητικό και των πειραμάτων, θεωρητικό, κριτικό, συστηματικό και β) τεχνικό και καλλιτεχνικό, όταν ειδικά αναφέρεται στην επικράτεια των ελευθερίων τεχνών, ποιητικό, ζωγραφικό, μουσικό, κ.λπ. Όταν εκδηλώνεται στις βάνασες τέχνες ενεργοποιείται με διάφορους τρόπους κατά τις διάφορες τέχνες, π.χ. πολιτικό, πολεμικό, ηρωικό, κ.λπ. Αρχετυπία ή ιδιοτροπία

(*Originalitas*) ονομάζεται ο ουσιώδης χαρακτήρας του δαιμονίου. Οι δαιμόνιοι άνθρωποι υπερπηδούν τα συνηθισμένα όρια και βγαίνουν από την τετριμμένη οδό, εκδηλώνουν τις ικανότητές τους.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, τόμ. Γ', Βιέννη 1819, σ. 241-244.

διαπομπός: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] ο άνθρωπος ο οποίος αναλαμβάνει τη διεξαγωγή του διαπεμπτικού (διαβιβαστικού) εμπορίου. [Απόδοση στα ελληνικά του γερμανικού όρου *Spediteur* που σημαίνει αποστολέας.] (σημ.: αποστολέας.)

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσιον 1817, σ. 60.

διάρκεια ενιαυτού: [ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ] το χρονικό διάστημα που αποτυπώνει τη διάρκεια του ηλιακού ενιαυτού ή της επιστροφής των καιρών (εποχών). Η ακριβής διάρκεια είναι 365 ημέρες, 5 ώρες, 48 λεπτά και 48 δεύτερα. Οι άνθρωποι υποχρεούνται να χρησιμοποιούν τους κοινωνικούς ενιαυτούς διάρκειας 365 ή 366 ημερών. Στο *Ιουλιακό χρονολόγιο* που δημιουργήθηκε 45 έτη π.Χ. αποφασίσθηκε να είναι σε κάθε τέσσερις ενιαυτούς των 365 ημερών ένας εμβόλιμος ενιαυτός, διάρκειας 366 ημερών. Βάσει αυτού, η διάρκεια του ενιαυτού θεωρείται ίση με 365 ημέρες και 6 ώρες. Άρα πρέπει να αφαιρεθούν 11 λεπτά. Γι' αυτό στο *Γρηγοριακό χρονολόγιο* που δημιουργήθηκε το 1582 μ.Χ. πρόσθεσαν μια εξαίρεση για τους αιωνικούς ενιαυτούς, δηλαδή για το 1700, 1800, 1900, οι οποίοι δεν είναι εμβόλιμοι, αλλά μόνον οι ενιαυτοί 2000, 2400, 2800 κ.ο.κ. είναι εμβόλιμοι. (διάρκεια του έτους).

ΠΗΓΗ: Φιλίππιδου Δ.Δ., *Επιτομή Αστρονομίας...*, τόμ. Α', Βιέννη 1803, σ. 186-187.

διάστημα μεταφυσικών: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ορίζεται ως κάτι το μη πραγματικό, ως αφαίρεση διανοίας ή ως πραγματικό που διακρίνεται από τα σώματα, *αψηλάφητη, διαβατή, στερεά έκταση, το καθόλου δοχείον*, όπου χωρούν τα σώματα, ένα είδος άυλου ρευστού, που εκτείνεται επ' άπειρον. Την άποψη αυτή για το διάστημα, ως *ασώματον, αψηλάφητον, ανενέργητον, απαδές*, παρουσίασαν οι Επίκουρος, Δημόκριτος, Λεύκιππος και από τους νεότερους οι Γασσένδιος, Λώκιος, Κέλλιος, Νεύτων, Κλάρκιος, Λεϊβνίτιος.

ΠΗΓΗ: Παμπλέκη Χριστόδουλου, *Περί Φιλοσόφου, Φιλοσοφίας...*, Βιέννη 1786, σ. 187-201.

διαφορικών, ροή, απειροστημόριο, απειροστόν: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] η απειροστή (ελάχιστη) πρόσθεση ή αφαίρεση σε ένα μέγεθος, η οποία δεν επιφέρει σε αυτό καμία αισθητή αύξηση ή μείωση. Οι περί τους Λεϊβνίτιο και Ουόλφιο το αποκαλούν *διαφορικών*, γιατί το θεωρούν ως μία μικρή διαφορά δύο ίσων μεγεθών, ο δε Νεύτων το ονομάζει *ροή*, γιατί το εκλαμβάνει ως στιγμιαία αύξηση ή μείωση που γίνεται δια

ροής. Η έννοια των απειροστών δεν ήταν άγνωστη και στους παλαιούς. Αναφέρεται στα έργα των Ευκλείδη και Αρχιμήδη.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Γ', Μόσχα 1799, σ. 202-203.

διαφορικός ή των απειροστών λογισμός: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] η μέθοδος του προσδιορισμού των απειροστών εκ των δοθέντων ολοκλήρων. Καλείται και *ευθεία μέθοδος*.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Γ', Μόσχα 1799, σ. 205.

διαψύχοντα σώματα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] σώματα τα οποία διεγείρουν το ψύχος, αποκρούοντας το πυρ που ενυπάρχει στο εσωτερικό των σωμάτων, κάνοντας τα μερίδιά τους ή να ηρεμούν ή να κινούνται ταχύτερα. Τέτοια δημιουργούνται αν αναμιχθεί ύδωρ με αλκαλικά άλατα, με νίτρο, με το καλούμενο πολύχρηστο άλας, με βιτριόλιο και άλας πέτρας, άλας θαλάσσιο και στυπτηρία και προ πάντων με άλας αμμωνιακό. Ομοίως αν στο χιόνι ή σε αποξύσματα πάγου αναμιχθούν όλα τα παραπάνω ή άλας ταρτάρου, τέφραι Clavellatae, βόραξ, άλας Γλαουβέρου, τίτανος ζων (σε φυσική κατάσταση), κ.λπ. σύμφωνα με τα πειράματα των Ρεαουμουρίου και Νολλέτου. Επίσης ψύχος διεγείρεται, αν σε χιόνι ή παγετό χυθεί πνεύμα οίνου, πνεύμα άλατος θαλασσίου, πνεύμα βιτριολίου, όξους, πνεύμα άλατος αμμωνιακού, πνεύμα ούρου, πνεύμα νίτρου και μάλιστα τότε η πτώση της θερμοκρασίας είναι τόσο έντονη, που ξεκινά η διαδικασία κρυστάλλωσης. Αν όξος ή πνεύμα όξους ή ομφάκειο υγρόν (από άγουρα σταφύλια) ή από μηδικά μήλα (πορτοκάλια), αναμιχθεί με καθαρό πτήσιμο άλκαλ, όπως το πτήσιμον άλας του ανθρωπίνου αίματος ή των ούρων, δημιουργείται *ανάξηση* και εμφανίζεται ψυχρότητα, όπως ακριβώς περιγράφει στα πειράματά του ο Σλάριος και μετά από αυτόν και πολλοί άλλοι χημικοί.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 362.

διδέλφια η γιγαντιαία ή κεγγουρού: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] τούτο το ζώο βρέθηκε πρόσφατα στην Νεολλανδία (Αυστραλία) από τον κοσμοπεριηγητή Κόρκ. Το χρώμα του είναι στακτόφαιο και η ουρά του σχεδόν ισομήκης με το σώμα. Περιπατεί και πηδά πάντοτε με τους οπίσθιους πόδες. Τους εμπρόσθιους τους μαζεύει στο στήθος και τους χρησιμοποιεί μόνο για να σκαλίζει ή να σκάβει. Είναι ισομεγέθες με πρόβατο και βαρύ ως 67 οκάδες. Βόσκει σε κοπάδια και έχει νόστιμο κρέας. Είναι το μεγαλύτερο τετράποδο ζώο από όσα βρέθηκαν στην Αουστραλία. (σημ.: καγκουρό.)

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 2, Βιέννη 1812, σ. 1-2.

δίκαιον εκφορτίσεως: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] είδος εμπορικής συμφωνίας. Ονομάζεται το προνόμιο που έχει μια πόλη να εκφορτώνονται σε αυτή όλα τα από αλλού προερχόμενα εμπορεύματα και να πωλούνται εκεί ή να μεταφέρονται μακρύτερα σε άλλους τόπους. [Είναι απόδοση στα ελληνικά του γερμανικού όρου *Stapelgerechtigkeit, staperecht.*] Το προνόμιο αυτό διατηρείται σε εμπορικές πόλεις της Γερμανίας.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσσιον 1817, σ. 62.

δίνες θαλάσσιες: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] όταν δύο ή περισσότερα ρεύματα αντικρούονται ή διασταυρώνονται ή όταν συμπίπτουν τα νερά των αμπώτεων, το περιστρεφόμενο νερό στα στενά μέρη της θάλασσας σχηματίζει χωνοειδείς δίνες, παραπλήσιες με αυτές που δημιουργούνται στα υποστηρίγματα των γεφυριών. Από τις πιο γνωστές είναι τα Ρεύματα του Ευρίπου, η Χάρυβδις κοντά στη Μεσσήνη της Σικελίας και η μεγαλύτερη όλων η Μοσκόε ή Μάλστρομ στα παράλια της Νορβηγίας. Οι σίφωνες σχηματίζουν δίνες στη θάλασσα, όμως αυτές σχηματίζονται προς τα πάνω και θεωρούνται μετεωρολογικό φαινόμενο.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μ., Κ., *Εισαγωγή Γενική της Γεωγραφίας...*, τόμ. Β', Βιέννη 1816, σ. 71.

διοπτήρια: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] οι υάλινοι φακοί με τους οποίους οι μύωπες, οι πρεσβύωπες και οι γέροντες βλέπουν καθαρά τα γύρω αντικείμενα. Η χρήση τους άρχισε μεταξύ 1280 και 1311. Την ωφέλεια τους φαίνεται να γνωρίζαν οι Ρογήρος Βάκων, Αλέξανδρος Σπίνας ο Αρμάτος. Οι μύωπες βλέπουν καθαρά με κοιλοκοίλα και επιπεδόκοιλα διοπτήρια, οι πρεσβύωπες και οι γέροντες με κυρτόκυρτα και επιπεδόκυρτα διοπτήρια.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων...*, τόμ. Β', Λειψία Σαξωνίας 1767, σ. 124.

διοπτρικά όργανα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] όργανα με τα οποία εξηγούμε τη φύση των ακτίνων του φωτός, που θλώνται διερχόμενες δια διαφόρων μέσων. Ο όρος προέρχεται από το ρήμα διόπτωμαι που σημαίνει βλέπω διά τινος πράγματος.

ΠΗΓΗ: Γαζή Ανθίμου, *Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών...*, τόμ. Α', Βιέννη 1799, σ. 31.

διοπτρική: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η επιστήμη των ιδιωμάτων (ιδιοτήτων) των ορατών φαινομένων που δημιουργούνται από το διαθλώμενο φως.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων...*, τόμ. Β', Λειψία Σαξωνίας 1767, σ. 39.

διορισμός καμβίων: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η παραγγελία την οποία δίνει ένας πραγματευτής σε κάποιον άλλο, για να εκτελέσει οποιαδήποτε εμπορική υπόθεση. Αυτός ο οποίος δέχεται τέτοιες παραγγελίες, που στα ιταλικά λέγονται Κομισσιώνες, λέγεται Κομισσιονάριος (Επίτροπος).

ΠΗΓΗ: Δούκα Κωνσταντίνου Μ., *Πρακτική Αριθμητική...*, τόμ. Β', Βιέννη 1820, σ. 284.

διωργανισμένα σώματα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] τα σώματα που έχουν μέρη επίτηδες κατασκευασμένα για την εκπλήρωση ενεργειών συνδεδεμένων με τη ζωή. Φέρουν στον εαυτό τους εντυπωμένα μερικά σημεία τα οποία φανερώνουν ότι έγιναν για κάποιο σκοπό. Διαφέρουν από τα μερικώς σύνθετα σώματα, όπως τα οξείδια, οξέα, σύνθετα άλατα, πνεύματα, κ.λ.π., λόγω του ότι έχουν μια άγνωστη αρχή, τη ζωή, από την οποία λαμβάνουν τη δύναμη να ενεργούν σύμφωνα με καθορισμένες ανάγκες. Τέτοια θα μπορούσαν να θεωρηθούν τα φυτά και τα ζώα.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 327.

δοξασίαι φιλοσόφων της Ιταλικής Σχολής περί της αρχής του κόσμου: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] πρώτος θεμελιωτής της Ιταλικής Σχολής ήταν ο Πυθαγόρας, σύγχρονος του Θαλή, πρώτου κτήτορα της Ιωνικής Σχολής της φιλοσοφίας. Αυτός δεχόταν την κοσμική ψυχή ως πράγμα διακεκριμένο από το θεό κατά τον τρόπο του Πλάτωνα, ο οποίος από τους Πυθαγόρειους και μάλιστα από τον Τίμαιο το Λοκρό παρέλαβε τα περισσότερα περί αυτής της υποθέσεως στα δόγματά του. Όπως βλέπουμε στο Σέξτο τον Εμπειρικό, οι Πυθαγόρειοι θεωρούσαν τα στοιχεία των σωμάτων απλά και ασώματα. Δεν συμφωνούσαν όμως μεταξύ τους σε τι αυτά συνίστανται. Μερικοί έλεγαν ότι τα πρώτα στοιχεία είναι η μονάδα και ο συνδυασμός από τον οποίο γεννιώνται οι αριθμοί, από τα οποία προέρχονται τα σημεία και οι γραμμές και από αυτά τα επίπεδα και τα στερεά. Άλλοι έλεγαν ότι τα πρώτα στοιχεία είναι τα σημεία, από τα οποία γίνονται οι γραμμές, οι επιφάνειες και τα στερεά. Έτσι επειδή για τα πράγματα αυτά μιλούσαν σκοτεινά και μυστηριωδώς, από αυτό προήλθε η δοξασία ότι οι Πυθαγόρειοι υπέθεταν τους αριθμούς ως στοιχεία των σωμάτων. Όμως δεν πρέπει να πιστέψουμε ότι εννοούσαν τις κατ' αφαίρεση έννοιες των αριθμών, καθώς αυτές εκλαμβάνονται από τους Αριθμητικούς (Μαθηματικούς), αλλά εννοούσαν ή τα απλά στοιχεία, τα οποία τα δέχτηκαν και μερικοί Νεώτεροι ή εκείνες τις ασώματες ουσίες, τις οποίες μετά ο Πλάτων ονόμασε ιδέες, όπως πιστεύουν ο Βουρνέτ, ο Βρούκερος και ο Βουδαίος ή την αρμονία και τάξη των πραγμάτων, που προέρχονται από την υπερτάτη μονάδα, δηλαδή το Θεό. Η θαυμαστή τάξη με την οποία είναι κανονισμένο και διατεθειμένο το παν, έκανε τον Πυθαγόρα να ονομάσει

το παν κόσμον. Αυτός υπέθεσε και μία αρμονία των ουρανίων σφαιρών, την οποία εμείς δεν αισθανόμαστε, λόγω της άπειρης απόστασης τους.

ΠΗΓΗ: Κωνσταντά Γρηγορίου του Μηλιώτου, *Στοιχεία της Λογικής...*, τόμ. Γ', Βενετία 1804, σ. 251-264.

δοσίματα: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] τέλη τα οποία πρέπει να καταβάλλονται για τους φανούς ή φάρους, για τον ελλιμενισμό (*ρίψιμο της άγκυρας*), για τους οδηγούς-πιλότους (*τους πιλότας*), για τα ευρισκόμενα στην επιφάνεια της θαλάσσης σημεία (*σιαμανδούρες, σημαδούρες*), για τα πορθμεία, τα γεφύρια, τα λοιμοκαθαρτήρια (*επιλοίμιους σταθμούς*), για τα σήμαντρα και για τις διαταγές. Τα τέλη αυτά αποτελούν μια μορφή αβαρίας.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσσιον 1817, σ. 157.

δράκων ιπτάμενος (πετόμενος): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ένα από τα πυρώδη φαινόμενα.

ΠΗΓΗ: Γαζή Ανθίμου, *Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών...*, τόμ. Β', Βιέννη 1799, σ. 332.

δραστήριον ύδωρ: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] εξάγεται από ίσα μέρη νίτρου και βιτριολίου ή νίτρου και στυπτηρίας. Μπορεί να διαλύει το σίδηρο, άργυρο, κύπριο (χαλκό), όχι όμως και το χρυσό. Αν στο ύδωρ αυτό εγχυθεί τεταρτημόριο κοινού άλατος ή οκτημόριο αμμωνιακού άλατος, δημιουργείται το βασιλείον ύδωρ, που διαλύει το χρυσό. Τα διαφορετικά αποτελέσματα των διαλύσεων αυτών θεωρείται ότι οφείλονται στην εφέλκυση των σωματιδίων. (σημ.: αραίο νιτρικό / θειικό οξύ.)

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 276.

δρομικός διαβήτης: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] εκείνο το είδος της βούσολας (ναυτικής πυξίδας) που μεταχειριζόμεθα για να κατευθύνουμε την πλώρη του πλοίου στο μέρος εκείνο που θέλουμε να πάμε. Αυτή η πυξίδα τοποθετείται σε ανοικτό ερμάριο κάθετο στη διεύθυνση της *τρόπης* (του άξονα του πλοίου από την πρύμνη στην πλώρη). (σημ.: αζυμουθιακή πυξίδα.)

ΠΗΓΗ: Ρώμπαππα Θεοδοσίου, *Μαθήματα της Ναυτικής Επιστήμης...*, τόμ. Β', Βονωνία της Ιταλίας 1806, σ. 10

δυνάμει: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ο όρος σημαίνει την ατελή επιτηδειότητα του όντος, την ικανότητα να περάσει από τη δυνατότητα στην πραγματικότητα (στην πραγμάτωση της ουσίας), με άλλα λόγια μια δυνατότητα του όντος ενσωματωμέ-

νη σε αυτό, η οποία υπό ορισμένες συνθήκες μπορεί να πραγματοποιηθεί. (π.χ. το σπέρμα θεωρείται ως δύναμη ζών).

ΠΗΓΗ: Βλεμμίδου Νικηφόρου, *Επιτομή Λογικής...*, Λειψία 1784, σ. 20.

δυνάμεις ζώσες: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] οι δυνάμεις που έχουν τα σώματα όταν πραγματικά κινούνται. Ο λόγος τους ισούται με το τετράγωνο της ταχύτητας επί το βάρος του σώματος.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 110-111.

δυνάμεις κεντρικές (κεντρομόλος - κεντρόφυγξ): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] οι δυνάμεις οι οποίες περιστρέφουν τα σώματα γύρω από κάποιο κεντρικό σημείο. Αυτές είναι η κεντρομόλος, που εφέλκει το σώμα προς το κέντρο και η κεντρόφυγξ, που απωθεί ή αφέλκει αυτό από το κέντρο. (σημ.: κεντρομόλος - φυγόκεντρος δύναμη.)

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 262-263.

δυνάμεις νεκρές: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] οι ωθήσεις των σωμάτων που γίνονται χωρίς κάποια κίνηση. Οι νεκρές δυνάμεις ορίζονται από το γινόμενο της ταχύτητας επί το βάρος του σώματος.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 110-111.

δυνάμεις παράγοντος: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] το γινόμενο στο οποίο όλοι οι παράγοντες (πολλαπλασιαστέοι) είναι ίσοι με έναν αριθμό. Δευτέρα δύναμις ονομάζεται το γινόμενο στο οποίο οι παράγοντες είναι δύο. Π.χ. Δευτέρα δύναμις του 3 είναι το $3 \times 3 = 9$. Τρίτη δύναμις ονομάζεται το γινόμενο στο οποίο οι παράγοντες είναι τρεις. κ.ο.κ. (σημ.: δυνάμεις ενός αριθμού.)

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Των Μαθηματικών Στοιχείων αι πραγματείας...*, Λειψία της Σαξωνίας 1767, σ. 56.

δυνάμεις ψυχής: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η πρώτη ενέργεια της ψυχής δια της οποίας δέχεται τα αισθήματα και αντιλαμβάνεται τα έξωθεν, ονομάζεται αντίληψη ή πρόσληψη. Η αντίληψη, θεωρούμενη ως ειδοποιούσα την ψυχή για την παρουσία της ονομάζεται συνείδηση. Αν η γνώση που έχει κάποιος είναι τέτοια που φαίνεται ως η μόνη αντίληψη της οποίας έχει συνείδηση, τότε η ενέργεια της ψυχής ονομάζεται προσο-

χή. Αν αυτή κάνει την ψυχή να την ξαναγνωρίσει επειδή διετέθη από αυτή κάποτε ή να αναγνωρίσει ότι την είχε κάποτε, τότε η ενέργεια αυτή της ψυχής ονομάζεται ανάμνηση. Η συνείδηση λέγει κατά κάποιο τρόπο στην ψυχή ιδού μία αντίληψη, η προσοχή ιδού μία αντίληψη, η οποία είναι η μόνη που έχεις. Η ανάμνηση, ιδού μία αντίληψη την οποίαν είχες κάποτε.

ΠΗΓΗ: Φιλιππίδου Δανιήλ Δημητρίου, *Η Λογική ή Αι πρώται αναπτύξεις της τέχνης του στοχάζεσθαι...*, Βιέννη 1801, σ. 31.

δύναμις: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] είναι το γινόμενο που προκύπτει αν μια ποσότητα πολλαπλασιαστεί με τον εαυτό της μία ή περισσότερες φορές. Καλείται δε από τον Βιέττο και *μέγεθος κλιμακωτόν*.

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 108.

δύναμις: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] κατά το Γεράσιμο (Βλάχο) είναι αυτό από το οποίο η ενέργεια προέρχεται. Κατά τον Αριστοτέλη ελεύθερη δύναμη είναι αυτή η οποία καθιστά ικανά ή ανίκανα όλα τα σώματα προς το ενεργείν. Φυσική δύναμη είναι αυτή η οποία ενεργεί αναγκαίως στα σώματα τα ικανά προς το ενεργείν. Κατά το *Λεξικό* του Σουίδα, η δύναμη είναι *οργανικόν αγαθόν* (χαρακτηριστικό δηλαδή των ζωντανών οργανισμών) που επιλέγεται για το ενεργείν. Κατά τον Γεράσιμο είναι αυτό το οποίο μπορεί να προαχθεί ή να μετατραπεί σε ενέργεια.

ΠΗΓΗ: Βλάχου Γερασίμου, *Αρμονία οριστική των όντων...*, Βενετία 1661, σ. 73.

δύναμις: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η προς το ενεργείν έξις και δεξιότης, όπως η δύναμη του νοείν, η κινητική δύναμη και άλλες παραπλήσιες. Κυρίως ο όρος χρησιμοποιείται για τις ενεργητικές δυνάμεις, διότι όσον αφορά τις παθητικές, καταχρηστικώς αυτός χρησιμοποιείται.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Γένουηνσίου Στοιχεία της Μεταφυσικής...*, Βιέννη 1806, σ. 14.

δύναμις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ορίζεται ως *τελεία παρασκευή της ουσίας και ετοιμότης ακώλητος προς το ενεργείν*. Π.χ. το πυρ έχει δύναμη καυστική.

ΠΗΓΗ: Βλεμμίδου Νικηφόρου, *Επιτομή Λογικής...*, Λειψία 1784, σ. 20.

δύναμις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] είναι το αίτιο της κινήσεως

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 99.

δύναμις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ονομάζεται η πρώτη (πρωταρχική) αιτία ενός

φαινομένου, την οποία όμως δεν μπορούμε να γνωρίζουμε δια των αισθήσεών μας. Την ύπαρξη των δυνάμεων γνωρίζουμε από τα αποτελέσματα που αυτές δημιουργούν στα σώματα (π.χ. μαγνητική δύναμη, βαρύτητα). Ανάμεσα σε όλες αυτές τις δυνάμεις η ηλεκτρική και η απωθητική θεωρούνται αίτια όλων των φαινομένων που παρατηρούνται στα σώματα και για το λόγο αυτό ονομάζονται *πρώτες δυνάμεις*.

ΠΗΓΗ: Δαρβάρεως Δημητρίου Νικολάου, *Επιτομή Φυσικής...*, τόμ. Α', Βιέννη 1812, σ. 3-4.

δύναμις αγωγός: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η αιτία που κάνει ένα σώμα να δέχεται και να μεταδίδει το θερμαντικό ταχύτερα από ένα άλλο σώμα.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 63.

δύναμις αισθητική: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] δύναμη η οποία βρίσκεται στα αισθητήρια όργανά μας, με την οποία γεννηθήκαμε για να αντιλαμβανόμαστε είτε τις κινήσεις των έξω από εμάς ευρισκόμενων αντικειμένων είτε τα αίτια των κινήσεων που εγείρονται στο σώμα μας.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Γενουησίου Στοιχεία της Μεταφυσικής...*, Βιέννη 1806, σ. 87.

δύναμις ζώσα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] δύναμη που ενεργεί σε εμπόδια υπερβατά και οδηγεί σε αποτέλεσμα κίνησης ή παραμόρφωσης.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 99.

δύναμις νεκρά: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] δύναμη που, αν και ενεργούσα, δεν έχει αποτέλεσμα, γιατί ενεργεί σε ανυπέμβλητα εμπόδια.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 99.

δύναμις παραστατική τέχνης / δαιμόνιον τέχνης: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] Κάθε Καλή Τέχνη απαιτεί παραστατική δύναμη, η οποία προέρχεται από την φαντασία. Κάθε άνθρωπος έχει αυτή τη δύναμη, αν και δεν την εκδηλώνουν όλοι οι άνθρωποι. Η δύναμη αυτή στηρίζεται το αλληλένδετο των θεωρητικών και πρακτικών δυνάμεων της ψυχής, κατά το οποίο η ενέργεια των δευτέρων γίνεται παραστατικό μέσο της ενέργειας των πρώτων. Η φαντασία διακρίνεται σε αναδοτική, που επαναλαμβάνει όσα προσέλαβε η αίσθηση και γενετική, από την οποία πλάθονται νέα όντα και για το λόγο αυτό είναι απαραίτητη στον τεχνίτη. Και η πρώτη επίσης είναι σημαντική για τον τεχνίτη, επειδή χωρίς αυτή δεν θα μπορούσε κάποιος να έχει ύλη για να δημιουργήσει κάτι νέο. Κάθε Καλή Τέχνη όμως απαιτεί εκ μέρους του τεχνίτη και άσκηση, διότι η παράσταση έχει μηχανικές δυσκολίες οι οποίες συναντώνται στο ακατέργαστο της ωμής ύλης, που αποτελεί το παραστατικό μέσο και γι' αυτό

πρέπει να λάβει κάποιο είδος και μορφή. Η γλώσσα, τα ξύλα και οι λίθοι, οι χρωματιστικές βαφές, τα οποία μεταχειρίζονται ο ποιητής, ο αγαλματοποιός, ο ζωγράφος, για να παραστήσουν εξωτερικώς το εσωτερικό, έχουν στην πράξη τις δυσκολίες τους. Με την άσκηση οι δυσκολίες αυτές νικούνται και η δύναμη μεταβάλλεται σε έξη. Έτσι γεννιέται η αρετή του τεχνίτη (*virtus artistica*, στα λατινικά). Η Καλή Τέχνη μπορεί να ονομασθεί και έργο του Δαιμονίου. Με τον τρόπο αυτό ονομάζουμε την ιδιότητα των ψυχικών δυνάμεων, δια της οποίας αναφαινούνται ενεργές αυτές καθ' αυτές και γενετικές αρχές νέων πραγμάτων. Αυτή η ιδιότητα χαρακτηρίζει τους δαιμόνιους και περίφημους τεχνίτες, επειδή η φύση χαρίζει σ' αυτούς τον αισθηματικό κανόνα της τέχνης τους. Οι αρχικές της ψυχής δυνάμεις φαίνονται δια της πείρας σε μερικά πρόσωπα με κάθε είδους παραλλαγές. Κάποιες από αυτές φαίνονται και στην τρυφερότατη ηλικία και ενώ οι περιστάσεις είναι κοινές, όπως γένος, αγωγή, τύχη, κ.λπ. σε άλλους υπάρχουν και από άλλους λείπουν. Τέτοιου είδους ψυχικές καταστάσεις δεν μπορούν να εκληφθούν ούτε ως αρχικές, διότι θα έπρεπε να τις έχουν όλοι οι άνθρωποι χωρίς εξαίρεση, ούτε επίκτητες, αλλά έμφυτες, δηλαδή γεννιούνται μαζί με το πρόσωπο στο οποίο ανήκουν.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, τόμ. Γ', Βιέννη 1819, σ. 239-241.

Δυτικές Ινδίες: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] νήσοι που διαιρούνται στις Μεγάλες Αντίλλες, δηλαδή την Κούβα, το Πουερτορικό ή Πουέρτο Ρίκο, τον Άγιο Δομίνικο, την Ιαμαϊκή και στις Μικρές Αντίλλες, δηλαδή τα νησιά Βάρβαδος, την Αντίκα, τη Γουαδελούπη και τη Μαρτινίκα.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις επιστημών δια τους πρωτοπείρους...*, Βιέννη 1819, σ. 214.

εγκατάλειψις: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η παραίτηση του ιδιοκτήτη ή του παραγγελματία από τα κινδυνασφαλισμένα εμπορεύματα για λογαριασμό των κινδυνασφαλιστών, όταν συμβεί αιχμαλωσία, ναυάγιο, συντριβή σε βράχους, απλευσία εξ αιτίας της τρικυμίας, κατακράτηση παρά ξένης δυνάμεως ή εξουσίας, φθορά ή αφανισμός των κινδυνασφαλισθέντων πραγμάτων, αν η φθορά ανέρχεται στα τρία τεταρτημόρια της συνολικής αποτίμησής τους. (σημ.: εγκατάλειψη πλοίου στον ασφαλιστή του.)

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ο Εμπορικός Κώδηξ της Γαλλίας...*, Βιέννη 1817, σ. 127.

εγκέφαλος: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] το μέρος του σώματος το οποίο μπορεί, όχι λιγότερο από την κράση των χυμών, με τη διάπλασή του και τις εικόνες που φέρει εντυπωμένες, να εγγεί στα ηθικά κινήματα (ενέργειες) του ανθρώπου. Αυτός είναι το αίτιο που παρακινεί την ψυχή να ενεργεί το ηθικό καλό ή κακό. Η θέληση του ανθρώπου